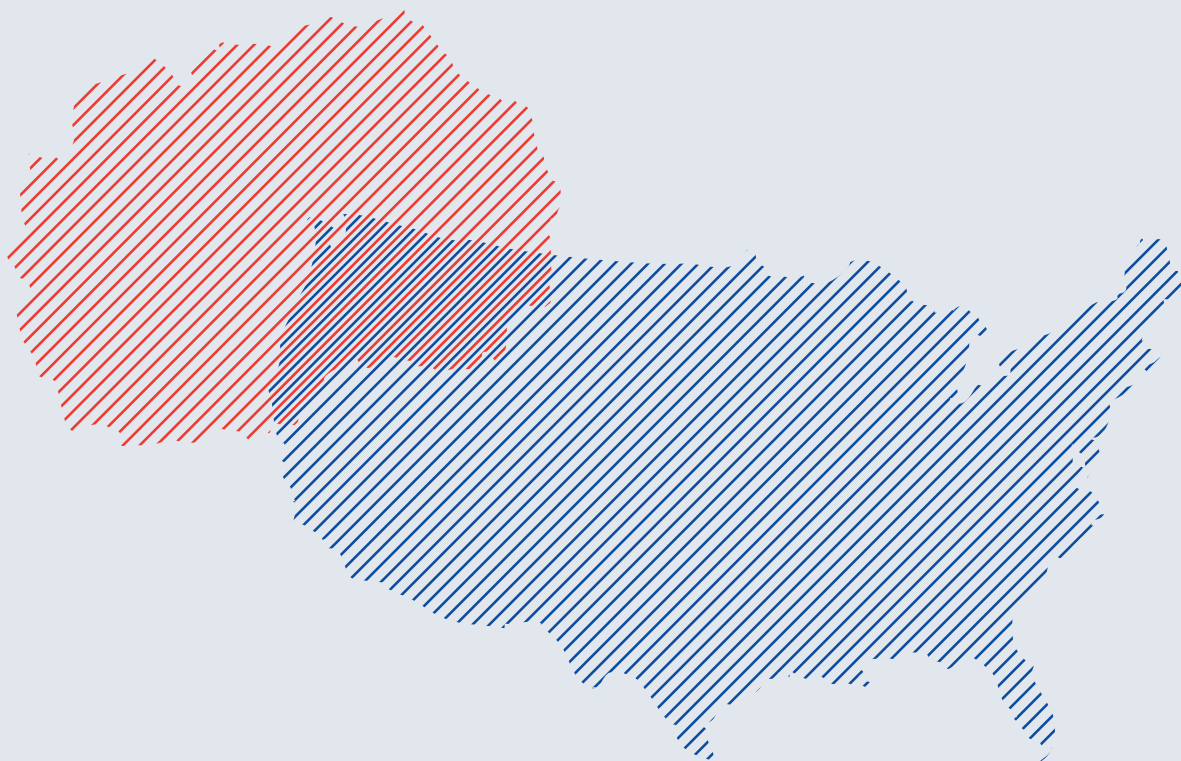

Краток документ за јавни политики бр. 36/2021

Новиот американски влог во борбата против корупцијата во Северна Македонија

Сара Јанеска

ноември 2021

Гледиштата изразени во овој документ не ги одразуваат гледиштата на Националната фондација за демократија од САД и Институтот за демократија „Социетас Цивилис“ – Скопје

Импресум

Наслов: Новиот американски влог во борбата против корупцијата во Северна Македонија

Издавач: Институт за демократија „Социетас Цивилис“ - Скопје

Автор: Сара Јанеска

Лектор: Валентина Јошевска

Дизајн: Дејан Кузмановски

Публикацијата може бесплатно да се преземе на:

<http://www.idscs.org.mk>

Северна Македонија со години наназад се соочува со високораспространета корупција и сериозни предизвици во владеењето на правото. Нефункционалните институции, стагнацијата во економскиот развој и социјалната нееднаквост во голема мерка се должат на ограничените напори во спроведувањето на антикорупциските реформи, владеењето на правото и недостигот на политички консензус во оваа битка. Поради тоа, справувањето со корупцијата е сè позначајно за граѓаните и е препознаено како врвен приоритет за демократизација и предуслов за европските интеграции на државата. Во земјите во развој, како што е Северна Македонија, билатералната соработка и поддршката од стратешките партнери се од клучно значење за ефективна борба против корупцијата. Клучен актер тука се и САД кои преку политичка, финансиска и административна помош ги поддржуваат овие процеси.

Од воспоставувањето на билатералните односи во 1995 година, САД во Северна Македонија, меѓу другото, го поддржува зајакнувањето на демократските институции, владеењето на правото и борбата против корупцијата и дискриминацијата. Оваа година новоизбраниот претседател на САД, Џо Бајден, и неговата администрација ја издигнаа борбата против корупцијата меѓу главните приоритети на нивната политика кон Северна Македонија и Западен Балкан. Владата на САД донесе неколку одлуки и извештаи што го потенцираат негативното влијание на корупцијата врз повеќето параметри на економски и општествен развој во државата и предвидуваат конкретни чекори за справување со проблемот. Дополнително, борбата против корупцијата ќе биде и еден од главните столбови на Самитот на демократиите, иницијатива на Претседателот Џо Бајден, каде што ќе учествува и нашата земја. Зголемениот фокус на овие теми истовремено означува и нова динамика во односот на САД со сите институции, граѓански и меѓународни организации во земјата што работат на справување со корупцијата, но и одредени очекувања од нивниот перформанс.

Овој краток документ за јавни политики нуди преглед врз новите меѓународни политики на САД за справување со корупцијата и нивното влијание врз македонските антикорупциски напори и институции.

Фокусот на меѓународната политика на САД врз борбата против корупцијата

—

Новиот претседател на САД, Џо Бајден беше избран кон крајот на 2020 година. По стапувањето на функција во јануари 2021 година, претседателот донесе неколку одлуки што ја позиционираат борбата против корупцијата во фокусот на нивната политика кон Северна Македонија и Западен Балкан.

Во јуни 2021 година, Владата на САД усвои Меморандум¹ што ја воспоставува борбата против корупцијата како главен интерес на националната безбедност на државата и истакнува дека институциите ќе работат кон промовирање на доброто управување, транспарентноста и спречувањето на корупцијата во САД и во странство. Преку Меморандумот, владата на САД се обврзува да преземе низа активности за зајакнување на капацитетите на домашните и на меѓународните институции што работат на теми поврзани со враќање на имот, воспоставување глобални антикорупциски норми, промовирање финансиска транспарентност, спречување перење пари и слично. САД, исто така, ќе ги зајакне напорите за зголемување на ресурсите за истражна, финансиска, техничка и политичка помош на државите што демонстрираат волја и напори за намалување на корупцијата. Меморандумот предвидува и повикување на одговорност на корумпирани лица и идентификување, замрзнување и враќање украден имот.

Замрзнувањето имот на лица вклучени во коруптивни дејства е опфатено и во Извршната одлука² на Претседателот на САД за Западен Балкан, донесена во јуни 2021 година, којашто овозможува американската влада да ги санкционира сите лица

¹ Memorandum on Establishing the Fight Against Corruption as a Core United States National Interest. The White House, Presidential Actions, јуни 2021. Достапно на: <<https://www.whitehouse.gov/briefing-room/presidential-actions/2021/06/03/memorandum-on-establishing-the-fight-against-corruption-as-a-core-united-states-national-security-interest/>>

² Executive Order on Blocking Property And Suspending Entry Into The United States Of Certain Persons Contributing To The Destabilizing Situation In The Western Balkans. The White House, Presidential Actions, јуни 2021. Достапно на: <<https://www.whitehouse.gov/briefing-room/presidential-actions/2021/06/08/executive-order-on-blocking-property-and-suspending-entry-into-the-united-states-of-certain-persons-contributing-to-the-destabilizing-situation-in-the-western-balkans/>>

што придонесуваат кон дестабилизација на регионот. Санкциите вклучуваат забрана на влез и блокирање имот на оние што ги загрозуваат демократските институции, безбедноста, територијалниот интегритет и имплементацијата на мировните договори во Западен Балкан, меѓу кои и Преспанскиот договор. Одлуката ги таргетира и сите лица обвинети за сериозни случаи на корупција и мито во регионот, вклучувајќи ги и случаите во кои се вмешани сегашни или поранешни функционери на кое било ниво на власт.

Основата за донесување на оваа одлука е глобалниот акт „Магнитски“ преку кој Владата на САД може да воведо санкции за лица од која било држава што се виновни за повреди на човековите права и коруптивни дејствија. Освен САД, глобалниот акт „Магнитски“ е усвоен од парламентите во повеќето земји, меѓу кои Велика Британија, Канада, Естонија, Литванија, а во декември 2020 година, актот го усвои и Европскиот парламент.

Неодамна, во регионот, САД воведо санкции врз основа на актот за тројца бугарски функционери, обвинети за злоупотреба на јавните институции за лична корист. Санкциите го прекинуваат пристапот до американскиот финансиски систем на поранешен пратеник во бугарскиот парламент, бизнисмен и заменик-директор на јавна институција, како и компаниите и организациите со кои тие се поврзани. По воведувањето на санкциите од страна на САД, бугарската влада овие лица и сите поврзани со нив ги стави на „црна листа“ и најави воведување забрана за локалните и националните власти да соработуваат со нив.

Конкретни чекори за Северна Македонија

Намалувањето на корупцијата е еден од трите главни приоритети на Стратегијата за развој на Северна Македонија за 2020-2025 на Агенцијата за меѓународен развој на САД (USAID).³ Стратегијата ја препознава корупцијата како централен проблем што ја оневозможува социјалната кохезија, го нарушува кредибилитетот на политичките партии, јавните институции и владеењето на правото. Стратешката цел за намалување на корупцијата предвидува надоградување на претходните инвестиции во капацитетите на граѓанското општество и владата насочени кон зголемување на фокусот на корупцијата. Стратегијата ќе ги поддржи напорите за зајакнување на транспарентноста и отчетноста на политичките партии, како клучен сегмент за таргетирање на малигните влијанија во општество, како и локалните напори за зајакнување на механизмите за транспарентност и отчетност.

При остварувањето на приоритетите, стратегијата наведува дека ќе бидат овозможени партнерства предводени од државите со приватниот сектор и граѓанското општество. Во септември годинава, Владата на САД преку USAID го зголеми грантот од 8,2 милиони долари на 56,6 милиони долари за остварување на целите на стратегијата, односно, зајакнување на економската конкурентност, зголемување на придонесот на младите во општеството и справување со корупцијата.⁴ Од овие средства, 50% ќе бидат инвестирани во остварувањето на стратешката цел за намалување на корупцијата.

Корупцијата е посочена и како една од главните бариери за инвестирање на американските компании во Северна Македонија во Извештајот за инвестициска клима на Стејт Департментот.⁵ Според извештајот, несигурната бизнис-клима во

⁴ Влада: САД ја зголемија вредноста на грантот за партнерство со Северна Македонија од 8,2 милиони на 56,6 милиони долари. Нова ТВ, септември 2021. Достапно на: <<https://novatv.mk/vlada-sad-ja-zgolemija-vrednosta-na-grantot-za-partnerstvo-so-severna-makedonija-od-8-2-milioni-na-56-6-milioni-dolari/>>

⁵ 2021 Investment Climate Statements: North Macedonia. U.S. Department of State, јули 2021. Достапно на: <<https://www.state.gov/reports/2021-investment-climate-statements/north-macedonia/>>

државата најмногу се должи на високата корупција, честите законски и регулативни измени и нивната неконзистентна интерпретација и имплементација. Корупцијата и митото се присутни и во јавните набавки, а постојат и обвинувања за корупција во администрацијата. Извештајот посочува дека проблем на кој треба да се работи е честото менување на законите и регулативите и бавното спроведување на правилата и имплементирање на новите закони.

Наодите од извештајот за Инвестициската клима во неколку наврати беа цитирани од опозициските партии при што беа посочени нотираните злоупотреби на скратените постапки во Собранието и високата корупција меѓу владините службеници.⁶ Од друга страна пак, премиерот Заев даде изјава за наодите од извештајот дека корупцијата е пронајдена во административното функционирање на јавните институции, не помеѓу министрите и функционерите. Премиерот, исто така, дополни дека наодите од извештајот ќе бидат искористени за подобрување на борбата против корупцијата.⁷

Американската амбасада во Северна Македонија ќе работи и на искоренување на корупцијата во административните процеси, преку проект за дигитализација на административните услуги што го спроведува заедно со Естонскиот центар за меѓународна соработка и Секретаријатот за европски прашања. Проектот ќе обезбеди техничка поддршка за развој на Северна Македонија и промовирање на доброто управување и економски раст преку процесите на дигитализација. Покрај другото, се очекува проектот да овозможи основа за соработка помеѓу Северна Македонија и Естонија во останатите сектори од клучно значење за развојот на државата, како што се цивилното општество, приватниот сектор и младите.⁸

⁶ ВМРО-ДПМНЕ и АА: Стејт Департментот потврди дека корупцијата е главен проблем. Радио Слободна Европа, јули 2021. Достапно на: <<https://www.slobodnaevropa.mk/a/31375258.html>>

⁷ Службениците се легло на корупција, не министрите: Премиерот Заев за извештајот на Стејт Департментот. Фактор, јули 2021. Достапно на: <<https://faktor.mk/sluzbenicite-se-leglo-na-korupcija-ne-ministrите-premierot-zaev-za-izveshtajot-na-stejt-departmentot>>

⁸ Со Естонија ќе ви помагаме да влезете во ЕУ затоа што стабилна Македонија е американски геостратешки интерес, велат од Амбасадата на САД. Сакам Да Кажам, септември, 2021. Достапно на: <<https://sdk.mk/index.php/instagram/so-estonija-ke-vi-pomagame-da-vlezete-vo-eu-zatoa-shto-stabilna-makedonija-e-amerikanski-geostrateshki-interes-velat-od-ambasadata-na-sad/>>

Што понатаму?

Борбата против корупцијата го зазема централното место на надворешната политика на новата администрација на САД. Зголемените напори и вложувања во справувањето со корупцијата во Северна Македонија покажува дека државата е препознаена како партнер во решавањето на глобалниот проблем. Ова значи дека од институциите се очекува да преземат конкретни активности за решавање на корупцијата дома. Напредокот во овој домен е и од клучно значење за зачувување на перцепцијата за Северна Македонија како партнер во борбата против корупцијата, а не како дел од проблемот. Владата и антикорупциските институции мора да го приоритизираат справувањето со корупцијата со цел да го продолжат стратешкото партнерство и добиената политичка, финансиска и техничка поддршка во развојот и демократизацијата на државата. Поради тоа, потребно е сериозно интензивирање на активностите насочени кон спроведување на антикорупциските реформи од страна на Владата и останатите институции со антикорупциски надлежности.

Собранието го зазема централното место во борбата против корупцијата. Пратениците го избираат раководството и вршат надзор врз работата на главните институции со антикорупциски надлежности, како ДКСК, ДЗР и Комисијата за заштита на конкуренцијата. Искажаната поддршка од пратениците од власта и опозицијата кон антикорупциските мерки на САД покажува политичка волја и основа за заеднички пристап кон справување со корупцијата. Следниот чекор би бил пратениците да ја потврдат таа поддршка преку спроведување на конкретни активности во нивна надлежност за справување со корупцијата. Еден од начините на кои тоа може да се направи е преку водење суштински расправи за годишните извештаи за работењето на овие институции и спроведување надзорни расправи за справувањето со корупцијата во одредени области од нивното работење. На овој начин, пратениците можат да поттикнат отчетност и проактивност кај антикорупциските институции и да бараат конкретни испораки од нивната работа.

Информации за ИДСЦС

ИДСЦС е граѓанска тинк тенк организација која го истражува развојот на доброто управување, владеењето на правото и европските интеграции на Македонија. ИДСЦС има мисија да ја помогне граѓанската вклученост во носењето на одлуки и да ја зајакне партиципативната политичка култура. Преку зајакнување на слободарските вредности, ИДСЦС придонесува на соживот помеѓу различностите.

Контакт податоци за ИДСЦС

-

Адреса: ул. Мирослав Крлежа бр. 52/1/2,
1000 Скопје
Тел. бр./ факс: +389 2 3094 760 ,
електронска пошта: contact@idscs.org.mk

Информации за проектот

„Антикорупциски разговори во Парламентот“ е проект насочен кон зајакнување на надзорната улога на пратениците во областа на борбата против корупцијата. Проектот е финансиран од Националната фондација за демократија од САД.

Информации за авторот

Сара Јанеска е помлад истражувач во Центарот за добро управување при Институт за демократија „Социетас цивилис“ - Скопје.

Линк

Ова издание е електронски достапно на:

-

<https://idscs.org.mk/mk/portfolio/новиот-американски-влог-во-борбата-пр/>

